

Soudy analytické a syntetické

Rozdělení soudů na tzv. analytické a tzv. syntetické je nejen povrchní, ale mylné. Kořen omylu je především v nesprávném chápání pojmů samých jako něčeho, co ob stojí samo o sobě, tedy co má svůj „obsah“, resp. „význam“ (či smysl) bez jakéhokoli vztahu k jiným pojmům (a tedy nezávislých i na soudech). Pojmy ničím tak samostatným a svébytným nejsou, ale jsou výsledkem nasouzení. Tzv. analytické soudy jsou jen vyhledáváním a rozpoznáváním oněch původnějších soudů, jimiž (tj. jejichž aplikací, použitím) byly ony pojmy nasouzeny. Jinak by nebylo možno vysvětlit tu zkušenost, že jednou již nasouzeného pojmu je možno užít v novém, původně naprosto nezamýšleném, a dokonce netušeném kontextu, v němž pak lze jakoby „objevit“ nové „obsahy“ v dosud platných pojmech. Ve skutečnosti nejde o dosud snad skryté obsahy v již dříve nasouzených pojmech, ale o rozšíření obsahu dosavadních pojmů – a tedy vlastně o nové, složitější (komplikovanější) pojmy, byť velmi blízké pojmům dosavadním (takže většinou zůstáváme u téhož slova při jejich pojmenování). Při tomto „rozšíření“ obsahu dosavadních pojmů nejde v pravém slova smyslu o skutečnou syntézu, nýbrž o nové ustavení, tj. nasouzení pojmu, ovšem ve spojení a v návaznosti na starší ustavení pojmu blízkého (příbuzného). Tak kupř. pojem trojúhelníka v klasickém euklidovském pojetí nechává zcela stranou nejen vztahy mezi stranami a úhly v obecném rozsahu (všímá si pouze trojúhelníků pravoúhlých a jen v některých ohledech), ale omezuje se jen na jeden typ plochy (takže vůbec neuvažuje o plochách zakřivených). Přitom zakřivenost plochy, která může také útvar trojúhelníka nést, rozhodně nemůže být v původním (tj. euklidovském) pojmu trojúhelníka obsažena, takže rozhodně nemůže odtud být ani analyticky vyvozena. Zároveň však je nepochybné i to, že ono „rozšíření“ původního pojmu trojúhelníka (přesně: jeho nové nasouzení) nemůže být o nic víc chápáno jako syntetické, než jak byl ustaven onen pojem původní (euklidovský). Tak jako nelze jen „analyticky“ dospět od pojmu „bodu“ k pojmu „přímky“ (nebo „křivky“), nelze analyticky dospět ani od pojmu přímky (resp. přímk) k euklidovskému pojmu trojúhelníka (ani od pojmu křivky k neeuklidovskému pojmu trojúhelníka). – To má pochopitelně své závažné důsledky pro kantovský problém možnosti syntetických soudů apriori, a to dokonce bez ohledu na naši kritiku pojetí „apriornosti“ a „a priori“ samého.

(Písek, 101104-1.)